

Методичний коментар до уроку “Під звуки прибою”

Різні настрої моря

Привітайся з морем!

Уявіть море вранці.

- Яке воно?
- Яка мелодія йому сподобається?
- Привітайтеся з ним! Наспівайте вітання на улюблену музику моря.

Знайомимося з композитором

Клод Дебюссі — французький композитор-імпресіоніст, піаніст, диригент. Дебюссі почав навчатися музики у 9 років. І вже в 10 років вступив на молодше відділення Паризької консерваторії. Уже в консерваторські роки виявилася його нетрадиційність мислення, що викликало зіткнення з викладачами гармонії. Справжнє задоволення музикант-початківець отримував у класах композиції та фортепіано. Дебюссі виступав як піаніст і диригент при виконанні власних творів.

К. Дебюссі часто називають батьком музики ХХ ст. Він показав, що кожен звук, акорд, тональність можуть бути почуті по-новому, можуть жити більш вільним, барвистим життям, немовби насолоджуватися самим своїм звучанням, його поступовим, таємничим розчиненням у тиші. Багато що ріднить музику Дебюссі з мальовничим імпресіонізмом: самодостатня барвистість невловимих, текучо-рухомих моментів, любов до пейзажу, повітряна трепетність простору. Не випадково Дебюссі вважається основним представником імпресіонізму в музиці.

Композитор збагатив засоби музичної виразності, оркестрову і фортепіанну палітру. Він створив імпресіоністську мелодику, що відрізняється гнучкістю нюансів і розпливчатістю. Музиці Дебюссі притаманні хиткість настроїв, витонченість, вишуканість, примхливість мелодики. Дебюссі вдалося втілити в музиці швидкоплинні враження, найтонші відтінки людських емоцій і явищ природи.

Дебюссі вважав, що музика подібна до природи своєю нескінченною мінливістю й різноманітністю форм: “Музика — саме те мистецтво, яке найближче до природи... Тільки музиканти можуть уловити всю поезію ночі й дня, землі й неба, відтворити їх атмосферу й ритмічно передати їхню неосяжну пульсацію”.

Три симфонічні ескізи “Море” — найкрупніший симфонічний твір Клода Дебюссі. Послухаймо всі його частини та порівняймо їх.

Ескіз I “Від світанку до опівдня на морі”

- Пригадайте музику, під яку розглядали морину І. Айвазовського.
- Поміркуйте, які ще настрої можуть бути в моря, та яка музика може їх зобразити.

Море втомилося від денної напруженої роботи й відпочивало вночі, так само, як і люди...

- Як ви уявляєте відпочинок моря?
- Як ви думаєте, що в цей час роблять морські мешканці?

Мабуть, довгі повільні хвилі ледь ворухнуться... У воді, як у дзеркалі, відображається місячне світло — місячна доріжка не стоїть на місці, рухається в такт хвилям. Море нібито замирає... Разом із ним відпочивають і мешканці морських глибин. Усе очікує перших сонячних промінців.

Той, хто був на морі рано вранці обов'язково згадає: у цей час море спокійне, хвиль майже не видно, у нього можна дивитися, як у дзеркало. Здається, хтось усю ніч наспівував морю колискову і воно ніяк не може прокинутися. Море видається велетнем, який повільно розплющує очі, поглядає навкруги, ліниво потягується, ніби думає, вже прокидатися чи ще можна поспати.

Мелодія розгортається неквапно, без контрастів.

- Як іще композитор показав, що море відпочивало й зараз поступово прокидається?
- Покажіть рухами, як прокидається море.

Музика починається дуже тихо, поступово звук стає гучнішим. Музика спокійна, передає широту морського простору — під неї хочеться широко розвести руки, розправити плечі, на повні груди вдихнути свіже повітря. Поступово мелодія набуває сили і яскравості, ледь чутно вступають литаври та контрабаси — море поступово прокидається, хвилі стають все більшими, пробують свою силу, нібито роблять зарядку.

- Як ви думаєте, хто розбудив море? Як це показав композитор?

Аж ось звучать труби — це промінці сонця нарешті розбудили море. Хвилі починають рухатися швидше, стають трохи більшими, але хвилі добрі, зовсім не страшні, вони не руйнують, а тільки показують нам, які вони величезні та гарні. Рух мелодії стає помітнішим, музика набуває додаткових барв: рух хвиль прискорюється, море переливається всіма кольорами у сонячних промінцях. Аж ось до вже звичної нам мелодії хвиль долучаються інші — настав полудень, море остаточно прокинулося і нібито сповіщає про це.

Послухайте музику першого ескізу К. Дебюссі ще раз: дайте дітям легкі хустинки і запропонуйте під музику показати рух хвиль.

Педагогу важливо показати дітям картини, що доповнять їхнє уявлення про море. Тому під час вибору творів живопису необхідно звертати увагу на те, як діти описали море під час активізації набутого досвіду. Зображене на картинах море щоразу має бути трохи іншим, щоб у дітей була можливість доповнити свої знання, порівняти море на різних картинах. Кількість картин не може бути надто великою — залежно від віку, досвіду та готовності дітей до сприймання творів живопису, картин може бути 2–4.

- Якими фарбами художник малював би море, яке відпочиває? Чи змінить колір море, яке прокидається? Якими звуками передав композитор ці барви?
- Знайдіть картину, на якій море найкраще відповідає мелодії.
- Який настрій у вас викликає ця мелодія? Що вам хочеться робити під неї?

ЕСКІЗ II "Ігри хвиль"

Незважаючи на те, що море нам здається величним і неприступним, воно може бути близьким для тих, хто розуміє його і поводить себе обачливо. Згадайте, як жартівливі морські хвильки граються з нами: накочуються нам на ніжки, зазирають у наш пісочний палац і можуть ненавмисне зруйнувати його, іноді навіть обливають нас. Після таких морських

жартів, уважно прислухавшись, ми можемо почути, як море сміється, а придивившись до хвильок, бачимо, як сонячний зайчик весело блищить на поверхні моря, — то воно всміхається нам.

Мелодія стає рухливішою, набуває різних барв, цікавих дрібничок, ніби хвилі розповідають нам про новини всього світу. Ми чуємо, як хвиля швидко накопчується на берег, а потім повертається в море, зустрічається з іншою, грається з нею. Море всміхається нам: “Підходь ближче, пограймося разом”. Але музика все одне залишається неспішною, трохи протяжною, адже море не втрачає своєї величі, а просто на деякий час стає ближчим нам.

- Пригадайте, як море жартує. Яка погода в цей час?
- Як ви гадаєте, чому для своїх жартів море обирає саме таку погоду?
- Який настрій у вас викликає ця мелодія?
- Покажіть рухами, як грають морські хвилі. Які вони: великі чи маленькі, чи завжди однакової сили, чи завжди рухаються в однаковому напрямку? Як композитор показав рух хвиль у різних напрямках?

У такі хвилинки море виносить на берег водорості, мушлі, гарні камінчики, багато різних дрібничок, ніби дарує їх нам: “Дивіться, скільки цікавого в мене є!” У мелодії немає контрастів, три теми плавно переходять одна в одну. І тому ще яскравішими стають кілька коротких кульмінацій: звук підсилюється, рух мелодії непомітно змінюється, розвиток музики доходить найвищої точки, іноді мелодія нібито замирає на мить, а потім продовжується, вже трохи змінюючись. У музиці панує світлий, безтурботний, радісний настрій. Море не лякає нас, а навпаки, хоче з нами подружитися. Хвилі ніби танцюють у сонячних променях, розсипаються дрібними бризками. Такі майстерні оркестрові ефекти створюють імпресіоністичну картину.

- Які музичні інструменти ми найчастіше чуємо в цьому ескізі? Із чим можна порівняти ці звуки?
 - Звуком якого дитячого музичного інструмента ви хотіли б передати гру хвиль?
- Спробуйте це зробити. Розкажіть, що саме передавали в музиці.

Послухайте музику другого ескізу ще раз: дайте дітям стрічки і запропонуйте під музику показати рух хвиль.

- Хто дружить із морськими хвилями?

Море вітається з прибережними скелями, жартує з рибами і птахами, усміхається хмарам, закликає всіх позмагатися у швидкості й вигадливості.

- Що ви відчуваєте, коли плаваєте в такому морі? Опишіть його.

Запропонуйте дітям придумати рухи під музику другого ескізу К. Дебюссі.

- Знайдіть картину, на якій море найкраще відповідає мелодії.
- Який настрій у вас викликає ця мелодія? Що вам хочеться робити під неї?

Наприкінці мелодія стає протяжною, схожою на тему переднього ескізу, останні її ноти ніби розчиняються у просторі.

- Як ви гадаєте, чому композитор так змінює мелодію?

Здається, море втомилося, заспокоїлося, замислилося, замріялося, а можливо, перепочиваючи, вигадує новий жарт.

Розлючене море гарне?

Порівняйте твори, які слухали сьогодні, з ескізом III “Діалог вітру та моря”.

- Які музичні інструменти допомогли показати бурю на морі, а які — штиль?
- Як ви гадаєте, чому К. Дебюссі поставив на першу сторінку нот симфонічних ескізів “Море” саме гравюру Хокусаї? Яку картину поставили б ви? Чому?
- Яке море ви вважаєте гарним? Чому?

Море у шторм змінюється швидше й виразніше, ніж у спокійну погоду. Морська піна стає схожою на хмари на небі. Ми можемо побачити в ній дивовижні міста, неприступні гори, химерних тварин...

Ритмічна хвиля

Чоловічки ритму також вирішили створити хвилю. Проплескайте ритм, поступово збільшуючи гучність, коли хвиля здіймається, і зменшуючи гучність, коли хвиля вщухає.

Скільки хвиль ви почули зараз?

Створіть разом із друзями хвилі на морі: станьте в коло, візьміться за руки і разом утворіть хвилі, поступово піднімаючи та опускаючи руки. Покажіть, як море прокидається, потім — грайливе море, розлючене море і як стихає буря.

Нотка грає, Пензлик малює

Я малюю море

Заспіваймо пісеньку та помалюймо.

Пісня “Я малюю море”

Слова Юрія Орлова, музика Зої Майстрової

1. Я малюю море
І блакить небесну.
Синє, неозоре
Море це чудесне.

Приспів:

Хвиля набігає,
Мовби оживає.
Фарба так палає —
Сонцем грає.

2. Я сиджу, малюю
Поблизу прибою.
В моря позичаю
Фарби голубої.

Приспів.*Помірно, співуче*

Я ма-лю-ю мо-ре і бла-кить не-бес - ну.

Си - нє, не - о - зо - ре мо-ре це чу - дес - не.

Приспів

Хви-ля на - бі - га - є, мов - би о - жи - ва - є. Фар-ба

так па - ла - є — сон - цем гра - є.

- Придумайте для пісні гарну назву.
- Покажіть, як ви малюєте море рухами.
- Чи здогадаються однокласники, що саме буде на вашій картині?

Цю роботу можна продовжити.

Можливо, трилогія К. Дебюссі допомогла зрозуміти море, полюбити його, побачити море таким, яким не помічали раніше. Можливо, вам більше сподобаються інші твори про море й річки: “Океан — море синє” (вступ до опери “Садко”) М. Римського-Корсакова, “Буря на морі” А. Вівальді, вальс “На прекрасному блакитному Дунаї” Й. Штрауса, музика до балету “Лебедине озеро” П. Чайковського... Обов’язково знайдіть свою музику, слухайте її, насолоджуйтесь нею, і ви побачите, скільки радісних хвилин принесе класична музика у ваше життя.